

חסד גבורה ותפארת: גמילות חסד, עריכת דין ורחמים

"ראשון" פותח בהתגלות ה' לאברהם. מעבר לכך שכל מצב בו רואה אדם את ה' הוא חסד אין-סופי, חז"ל אומרים שכאן בא ה' לאברהם כדי לקיים מצות בקור חולים - זה אחד הלמודים הראשונים של מצות גמילות חסדים מה' (והרי גמילות חסדים היא הליכה בדרכי ה').

<[vm! if]--!><[endif]--!> עיקר גילוי מדת החסד ב"ראשון" היא גילוי אופי אברהם אבינו. איפיונו העיקרי של אברהם כאיש חסד נלמד מהכנסת האורחים המופלגת שלו, וכאן מופיע לראשונה תאור של הכנסת אורחים על ידי אברהם - הכנסת אורחים עד מסירות נפש, תוך השתוקקות לאורחים גם בחולי וכחום היום. כל התאור מדגיש את חסד אברהם הרב ואת "זריזותיה דאברהם" בקיום המצוה - זריזות נובעת מחסד, מי שפועל מאהבה פועל במהירות וקלות. בשורת לידת יצחק היא גילוי חסד ה' האין סופי, בו נאמר "היפלא מהו' דבר".

ב"שני" מתחלפת אורת החסד באורת דין התואמת את מדת יצחק. שרה מכחשת וטוענת "לא צחקתי כי יראה" - זהו שילוב הפחד והצחוק, בסוד "פחד יצחק". אז מסופר על זעקת סדום ועמורה, רשע המעלים את ה' בעולם ומהופך לחסדי אברהם. מול העלם זה אומר ה' "המכסה אני מאברהם [המתנגד להעלם הסדומי] אשר אני עשה", ומצרף את אברהם לבית דינו. דרך פעולת אברהם היא מיקוח ועשיית דין עם ה' (דרך המתאימה ליצחק, המתמודד במדת הדין).

"שלישי" מאזן בין החסד ודקדוק הדין. הצלת לוט ב"חמלת הוי' עליו" היא בטוי מובהק של רחמים (פנימיות התפארת) המאזנים חסד ודין - לא כל העיר ניצלה (כנטית החסד) אך לוט ניצל על אף מיעוט זכותו (ולא כנטית הדין).

נצח: המתפלל על חברו הוא נענה תחלה

"רביעי" פותח בהפיכת אשת לוט ל"נציב מלח" העומד במקומו לנצח, ובפעולת בנות לוט תוך דאגה להנצחת המין האנושי. הסיפור העיקרי ב"רביעי" הוא מעשה אבימלך, המלווה בעימות בין מות לחיים - אברהם פוחד מהריגתו בידי אבימלך וה' מאיים על אבימלך שימות אם אברהם לא יתפלל עליו - היחס בין מות לחיים הוא בסוד "תמורת מות חיים" שבנצח (לפי ספר יצירה). בספור זה מופיע לראשונה הנבואה ("כי נביא הוא"), ושרש יניקת הנביאים הוא בנצח. גם מושג התפלה מופיע כאן לראשונה - תפלה המשנה מציאות, "תפלת בעל דין" בכח ונצחנות - ומתגלה ש"המתפלל על חברו הוא נענה תחלה". אברהם מתפלל לפתיחת כל רחם בבית אבימלך וזוכה ללידת יצחק (הנצחת דורותיו). סוד זה הוא ענין פנימי ועמוק בספירת הנצח: יציאת האדם מעצמו כדי להתפלל על חברו היא מדת הנצח - הספירה היוצאת "לבר מגופא" לפעול במציאות החיצונית - ומכחה מגיע האדם לשרש הנצחי של הענין עליו התפלל. בדרגת "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם" אין התנחמות או שיקול לתת לזה ולא לאחר - משם נמשך שפע לכולם (וכמדורש חז"ל על פקידת שרה: "הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם"), ובראש ובראשונה למי שהמשיך את המקור הנצחי בתפלתו.

הוד: מערכת החיסון

כפי שראינו כמה פעמים, "חמישי" ממשיך את "רביעי", בסוד "נצח והוד תרין פלגי גופא", ומסיים את ספור לידת יצחק. אמירת "כל השמע יצחק לי" בהודיה לה' היא בסוד "בינה [אמא, מקור הצחוק שעשועים] עד הוד [הודיה לה'] אתפשטת". גם אברהם עושה משתה גדול כסעודת הודיה על הנס. הספור העיקרי ב"חמישי" הוא גרוש הגר וישמעאל - גרוש גוים מהארץ הוא פעולת ההוד (רגל שמאל), בעוד שעלית היהודים לארץ נעשית בכח הנצח (רגל ימין). במערכות הגוף מסמל ההוד את מערכת החיסון,

החשה אלו תאים מזיקים לגוף ויש להלחם בהם ואלו תאים מועילים וצריכים שמירה. בגרוש נדרש אברהם להודות בצדקת שרה, על אף שאינו מזדהה עמה. פנימיות ההוד היא התמימות בנפש - ובקטע זה ממחיש ה' כיצד להתייחס לכל בתמימות ולהענות לאדם "באשר הוא שם" (ללא חקירת העתיד, המהופכת למדת "תמים תהיה").

יסוד: אימות חסדי אברהם

ב"ששי" נכרתת ברית (מדת היסוד) אברהם ואבימלך, וסופו ב"ויטע **אשל** בבאר שבע" (נטיעת היסוד במלכות). החסדים מ"ראשון" נכללים ומתאמתים ביסוד באכילה שתיה ולינה, ומתגלה תכלית כוונתם - "ויקרא שם בשם הוי' א-ל-עולם". היסוד נוטה לשמאל, ובחסדו יש ממד של גבורה כשאברהם מכריח את אורחיו לברך לה' (- מה שדורש ממנו כפיה עצמית והתגברות על טבעו).

מלכות: התכללות אברהם ויצחק

"שביעי" כולו עוסק בנסיון העשירי (סוד המלכות) של אברהם - העקדה - המסכמת את חיי אברהם אבינו (תוך חזרה ללשון הנסיון הראשון בתורה - "לך לך" - בסוד "נעוץ סופן בתחילתן" של ספירת המלכות). ענין העקדה הוא התכללות אברהם ויצחק - אברהם זוכה ליראה ויצחק לאהבה. התכללות מדות מהופכות תלויה בהתגלות המלכות העליונה - התכללות מדות האצילות (סוד "עושה שלום במרומיו", התכללות מדות חסד-מים וגבורה-אש) תלויה בגילוי מלכות דאין סוף (סוד ראשית הפסוק - "המשל ופחד עמו"). תכלית המלכות ה' בעולם היא יצירת התכללות ואחדות בכל הבריאה - "הוי' אחד ושמו אחד".

מכל נסיונות אברהם, רק כאן נאמר נסיון - הנסיון הוא הסתר אלקות לו גורמת המלכות. גם תכלית הנסיון היא גילוי היראה ושלמות קבלת עול מלכות שמים מצד אברהם - מכחה הוא זוכה ליהדות לו ולבניו אחריו (ולכן זהו נסיון לאברהם, הזוכה ביראה, ולא ליצחק הזוכה באהבה; אהבה היא 'פרס' הנוסף על יראה וקבלת עול מלכות ה'). הסתר המלכות גם גורם ל"אי הבנה" בין ה' לאברהם - בציווי להעלות את יצחק למזבח, שאברהם מבינו כציווי להקריבו - המלכות מאפשרת לצוות ציווי מן השפה ולחוץ, תוך הסתר כוונתו הפנימית. גם עשית האיל כתמורה ליצחק היא בכח המלכות להשפיל גאים ולהגביה שפלים. ביחס ליצחק ההתכללות עם אברהם היא בעצם לידה חדשה בה הוא זוכה לנשמה בעלת כחות חדשים (בעוד קודם היתה לו נשמה דנוקבא, ובשל כך לא היה באפשרותו ללדת). גם היסוד וגם המלכות הם התפתחות ומעבר אל מהות חדשה (מעבר למהות שהצטיירה על ידי מדות הרגש הפרטיות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד), אך בעוד שבהתפתחות היסוד אין איפוס בין הקיום הראשון לבא אחריו, הרי שבמלכות תמיד יש נקודת "אין" במעבר בין יש ליש, בין צורת קיום אחת לאחרת. התחדשות יצחק נעשית באופן המלכותי - הוא עולה כעולה תמימה, נפשו פורחת, ואז חוזר עם נשמה חדשה. גם קריאת שם המקום בידי אברהם היא סוד מובהק של מלכות - המסמלת הן את השם והן את המקום. בסיום הפרשה נזכרת ראומה - ה"קוף בפני אדם" מול המלכות דקדושה - ומולה מפציעה ונולדת רבקה, בת זוגו של יצחק, שהיא המלכות דקדושה.

תוספת כללית: על שבעת העולים לתורה

מעבר לתוכן כל חלק בפרשה, המתאים לספירה שלו, הקבלת ז' הקרואים לספירות עולה גם מדמויות העולים לתורה: ג' העליות הראשונות הן של כהן לוי וישראל. הכהן, "איש חסד" המברך את ישראל באהבה, מקביל לקו הימין בספירות - קו של חסד, אהבה והתפשטות. הלוי גיבור באופיו, כבולט במעש שכם והעגל, ובתפקידיו במקדש מודגשות תכונות קו השמאל-הגבורה - הגבלה וצמצום (כתפקיד השוערים), והעליה מהעולם כלפי מעלה (כתפקיד המשוררים, המרימים קול בזמר התעלות). ישראל מקביל לתפארת, שלמות כל גווני העם ושבטיו המתמזגים בקו האמצעי - בפרט מצטיינים ישראל

ברחמנות (פנימיות התפארת). שאר העולים הם מישראל, והרי הם פוארות התפארת.

ויותר: מסופר שהאר"י הראה לתלמידיו את ז' האושפיזין - שדמויותיהם מבטאות את ז' הספירות - כשהעלה אותם לתורה לפי סדרם. באופן נסתר, ז' הקרואים הם תמיד ז' האושפיזין. הדבר ניכר בהתבוננות בפרשיות המתארות את חיי האבות, כשגילוי תכונות אופים מופיע בד"כ בהתאם למיקומם בספירות.